

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan iklim değişikliğine ilişkin başvurular, çevresel sorunların ve insan haklarının korunmasının önemli bir parçasını oluşturuyor. Bu yargılamalar, insanların iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı korunma hakkını ve iklim değişikliğinin neden olduğu çevresel zararların hesap verilebilirliğini ele alıyor.

Her ne kadar Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde çevrenin korunmasına ilişkin herhangi bir hüküm bulunmasa da AİHM çevrenin korunmasını genel menfaatin bir unsuru olarak değerlendirerek Sözleşme'de yer alan birtakım hak ve özgürlükleri bireye sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı sağlayacak şekilde yorumlayarak kişiye bu hakkını etkili bir şekilde kullanabilmesi için usule ilişkin çeşitli güvenceler tanıyor.

AİHM tarafından hazırlanan bu bilgi notu Mahkeme önünde yargılaması tamamlanmış veya devam etmekte olan başvuruların neticesi hakkında önemli bilgiler içeriyor. Hazırladığımız bu çeviri ile iklim değişikliğinin insan hakları ilişkisine dair farkındalığı arttırmayı ve bu alanda çalışan tüm hukukçu ve yurttaşlara katkı sağlamayı umuyoruz.

Bilgi notunun orijinal versiyonuna aşağıdaki linkten ulaşabilirsiniz:
https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/fs_climate_change_eng

AIHM İklim Değişikliği Bilgi Notu Şubat 2023

Bu bilgi notu tüm ayrıntıları içermemekte olup Mahkemeyi bağlamamaktadır.

İklim Değişikliği

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde sağlıklı bir çevre hakkı yer almamasına rağmen, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Sözleşme'deki bazı hakların kullanılmasının çevreye zarar verilmesi ve çevresel risklere maruz kalınması nedeniyle zarar görebileceği gerçeğinden hareketle, çevresel konularda içtihat geliştirmeye yönelik talepler almıştır.

Mahkeme, Devletlerin iklim değişikliği eylemleri konusunda henüz bir karar vermemiştir. Halihazırda bu konuda Mahkeme'nin Büyük Dairesi önünde bekleyen üç dava bulunmaktadır.

AIHM Büyük Dairesi Önünde Bekleyen Davalar

11 Ocak 2023 tarihinde Büyük Daire, önünde bekleyen üç iklim davası olan *Verein Klimaseniorinnen Schweiz ve Diğerleri/İsviçre*, *Carême/Fransa ve Duarte Agostinho ve Diğerleri/Portekiz ve 32 Diğer Devlet* davalarında yargılama usulüne ilişkin bir toplantı gerçekleştirmiştir. Bu toplantıda, yargılamaların yazılı aşamasının tamamlanmasının ardından, davalardaki sözlü aşamanın kademelendirilmesine karar verilmiştir.

Verein Klimaseniorinnen Schweiz ve Diğerleri ile *Carême* davalarının duruşması 29 Mart 2023 tarihinde, *Duarte Agostinho ve Diğerleri* davasının duruşması ise daha sonraki bir aşamada aynı Büyük Daire heyeti önünde yapılacaktır. *Duarte Agostinho ve Diğerleri* davasının kesin duruşma tarihi daha sonra belirlenecek olup, duruşmanın 2023 yaz adli tatilinden hemen sonra yapılması hedeflenmektedir.

[Verein KlimaSeniorinnen Schweiz ve Diğerleri / İsviçre \(Başvuru No. 53600/20\)](#)

Nisan 2022'de Büyük Daire lehine feragat kararı verilmiştir.

Küresel ısınmanın yaşam koşulları ve sağlıkları üzerindeki sonuçlarından endişe duyan bir grup yaşlı insandan oluşan bir İsviçre derneği ve bu derneğin üyeleri tarafından açılan dava, İsviçre makamlarının iklim koruma alanındaki çeşitli başarısızlıklarına ilişkin şikâyetlerle ilgilidir. Başvurucular, özellikle davalı Devlet'in yaşam hakkını etkili bir şekilde koruma (Sözleşme'nin 2. maddesi) ve başvurucuların evleri dahil olmak üzere özel ve aile hayatına saygı gösterilmesini sağlama (Sözleşme'nin 8. maddesi) konusundaki pozitif yükümlülüklerini yerine getirmediğini ileri sürmektedirler. Başvurucular ayrıca, Sözleşme'nin 6. maddesi (adil yargılanma hakkı) kapsamında bir mahkemeye erişemediklerinden ve Sözleşme'nin 13. maddesinin (etkili başvuru hakkı) ihlal edildiğinden şikâyet etmekte ve 2. ve 8. maddeler kapsamındaki şikâyetlerini sunabilecekleri etkili bir iç hukuk yolunun bulunmadığını ileri sürmektedirler.

Davanın görülmesi için tahsis edilen Mahkeme Dairesi, 26 Nisan 2022 tarihinde Büyük Daire lehine yargı yetkisinden feragat etmiştir.

Üye Devletler dâhil olmak üzere çok sayıda üçüncü taraf müdahil, yargılamanın yazılı aşamasında görüş bildirmişlerdir.

Carême / Fransa (no. 7189/21)

Mayıs 2022'de Büyük Daire lehine feragat kararı verilmiştir.

Bu dava, Fransa'nın iklim değişikliğini önlemek için yetersiz adımlar attığını ve bu başarısızlığın yaşam hakkı (Sözleşme'nin 2. Maddesi) ile özel ve aile hayatına saygı hakkının (Sözleşme'nin 8. Maddesi) ihlaline yol açtığını ileri süren Grande-Synthe Belediyesi eski belediye başkanı ve aynı yerde ikamet eden bir kişinin şikâyeti ile ilgilidir.

Davanın görülmesi için tahsis edilen Mahkeme Dairesi, 31 Mayıs 2022 tarihinde Büyük Daire lehine yargı yetkisinden feragat etmiştir.

Duarte Agostinho ve Diğerleri v. Portekiz ve 32 Diğer Devlet¹ (no. 39371/20)

Haziran 2022'de Büyük Daire lehine feragat kararı verilmiştir.

Bu dava, yaşları 10 ile 23 arasında değişen Portekiz vatandaşı başvuruçuların küresel ısınma olgusuna katkıda bulunan ve diğer unsurların yanı sıra başvuruçuların yaşam koşullarını ve sağlıklarını etkileyen sıcak hava dalgalarına neden olan 33 üye devletin kirletici sera gazı emisyonlarına neden olduğu yönündeki şikâyetleri ile ilgilidir. Başvuruçular, özellikle ilgili 33 Devletin, 2015 yılında imzalanan Paris İklim Anlaşması (COP 21) kapsamındaki taahhütleri ışığında, Sözleşme'nin 2. (yaşam hakkı) ve 8. (özel ve aile hayatına saygı hakkı) maddeleri kapsamındaki pozitif yükümlülüklerini yerine getirmediklerini iddia etmektedirler. Ayrıca, küresel ısınmanın özellikle kendi kuşaklarını etkilediğini ve yaşları göz önüne alındığında, haklarının daha yaşlı kuşaklara göre daha ciddi bir şekilde ihlal edildiğini ileri sürerek, Sözleşme'nin 2. maddesi ve/veya 8. maddesi ile bağlantılı olarak 14. maddesinin (ayrımcılık yasağı) ihlal edildiğini iddia etmektedirler.

Davanın görülmesi için tahsis edilen Mahkeme Dairesi, 29 Haziran 2022 tarihinde Büyük Daire lehine yargı yetkisinden feragat etmiştir.

Üye Devletler dâhil olmak üzere çok sayıda üçüncü taraf müdahil, yargılamanın yazılı aşamasında görüş bildirmişlerdir.

Büyük Daire Önünde Derdest Olanların Dışındaki Davalar

Eylül 2022 ve Şubat 2023 tarihleri arasında Mahkeme, Büyük Daire önünde derdest olanlar dışındaki iklim değişikliği başvurularıyla ilgili olarak bir dizi usul toplantısı gerçekleştirmiştir.

Mahkeme, Büyük Daire önündeki iklim değişikliği davalarında karar verene kadar altı davanın incelenmesini ertelemeye karar vermiş ayrıca diğer iki davayı da kabul edilebilirlik yönünden reddetmiştir.

Ertelenen Davalar

¹ Avusturya, Belçika, Bulgaristan, İsviçre, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Almanya, Danimarka, İspanya, Estonya, Finlandiya, Fransa, Birleşik Krallık, Yunanistan, Hırvatistan, Macaristan, İrlanda, İtalya, Litvanya, Lüksemburg, Letonya, Malta, Hollanda, Norveç, Polonya, Romanya, Rusya (Not: 16 Eylül 2022 tarihinde Rusya Federasyonu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraf olmaktan vazgeçmiştir), Slovakya, Slovenya, İsveç, Türkiye ve Ukrayna.

Uricchiov / İtalya ve 31 Diğer Devlet² (başvuru no. 14615/21) ve De Conto / İtalya ve 32 Diğer Devlet³ (no. 14620/21)

Mart 2021'de Mahkeme'ye başvuru yapılmıştır.

Bu davalar, Sözleşme'nin 2. (yaşam hakkı), 8. (özel ve aile hayatına saygı hakkı), 13. (etkili başvuru hakkı) ve 14. (ayrımcılık yasağı) maddelerine dayanarak, 33 üye devletin sera gazı emisyonlarının küresel ısınmaya neden olduğu, bunun da diğer etkilerinin yanı sıra sıcak hava dalgaları ve fırtınalar gibi aşırı hava olaylarına yol açarak başvurucuların yaşam koşullarını ve ruh sağlıklarını etkilediğini iddia eden iki genç yetişkin tarafından açılmıştır.

Müllner / Avusturya (no. 18859/21)

Mart 2021'de Mahkeme'ye başvuru yapılmıştır.

Bu dava, tıbbi bir rahatsızlığı olan ve 30 santigrat derece ve üzerindeki sıcaklıklara maruz kaldığında tekerlekli sandalye kullanmak zorunda kalan bir kişi tarafından açılmıştır.

Başvurucu, Sözleşme'nin 2. (yaşam hakkı), 6. (adil yargılanma hakkı), 8. (özel ve aile hayatına saygı hakkı) ve 13. (etkili başvuru hakkı) maddelerine dayanarak, Avusturya'nın Paris Anlaşması'nın küresel ortalama sıcaklık artışını sanayi öncesi seviyelerin 1,5 santigrat derece ile sınırlama hedefine ulaşmak için yeterli yasal ve idari çerçeveyi oluşturmadığından ve etkili sera gazı azaltımı açısından ulusal hedeflerini tutarlı bir şekilde yerine getirmediğinden şikayet etmektedir.

Greenpeace Nordic ve Diğerleri/Norveç (no. 34068/21)

Başvuru Aralık 2021'de Norveç Hükümetine iletilmiştir.

Bu dava, iki sivil toplum kuruluşu (STK) ve bunlara bağlı altı kişi tarafından açılmıştır. Başvurucular, Sözleşme'nin 2. (yaşam hakkı), 8. (özel ve aile hayatına saygı hakkı), 13. (etkili başvuru hakkı) ve 14. (ayrımcılık yasağı) maddelerine dayanarak, başvuru STK'ların Norveç Hükümeti tarafından Norveç kıta sahanlığında petrol arama ruhsatı verilmesi kararını iptal eden bir karar almayı başaramadıkları bir yargı denetimi süreci hakkında şikâyetle bulunmaktadır.

Bu dava 16 Aralık 2021 tarihinde Mahkeme tarafından taraflara bildirilmiştir. ("tebliğ edilmiştir")

Norveçli Büyükanne ve Büyükbabaların İklim Kampanyası ve Diğerleri / Norveç (no. 19026/21)

Mart 2021'de Mahkeme'ye başvuru yapılmıştır.

Bu dava, *Greenpeace Nordic ve Diğerleri* (bkz. yukarıda) davasının konusu ile aynı iç hukuk işlemlerine ilişkindir. Bu başvuru bakımından başvurucular sivil toplum kuruluşlarıdır.

² Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Hırvatistan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya (Not: 16 Eylül 2022 tarihinde Rusya Federasyonu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraf olmaktan vazgeçmiştir), Slovakya, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, Ukrayna ve Birleşik Krallık.

³ Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Hırvatistan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, Letonya, Litvanya, Malta, Lüksemburg, Malta, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya (Not: 16 Eylül 2022 tarihinde Rusya Federasyonu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraf olmaktan vazgeçmiştir), Slovakya, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, Ukrayna ve Birleşik Krallık.

Soubeste ve diğer dört başvuru / Avusturya ve diğer 11 Devlet⁴ (no. 31925/22, 31932/22, 31938/22, 31943/22 ve 31947/22)

Haziran 2022'de Mahkeme'ye başvuru yapılmıştır.

Bu davalar Fransa, Kıbrıs, Belçika, Almanya ve İsviçre'den beş kişi tarafından açılmıştır. Başvurucular, Sözleşme'nin 2. (yaşam hakkı), 3. (insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele yasağı), 8. (özel ve aile hayatına saygı hakkı) ve 14. (ayrımcılık yasağı) maddelerine dayanarak, Enerji Şartı Antlaşması'nın davalı Devletlerin iklim değişikliğine karşı acil önlemler almasını engellediğinden ve Paris Anlaşması sıcaklık hedeflerine ulaşmalarını imkansız hale getirdiğinden şikayet etmektedirler.

Engels / Almanya (no. 46906/22)

Eylül 2022'de Mahkemeye başvuru yapılmıştır.

Bu başvuru, dokuz genç ve genç yetişkin tarafından yapılmıştır. Başvurucular, Sözleşme'nin 2. (yaşam hakkı) ve 8. (özel ve aile hayatına saygı hakkı) maddelerine dayanarak, 31 Ağustos 2021 tarihinde yürürlüğe giren değiştirilmiş haliyle Alman İklim Koruma Yasası'nın yeni hedeflerinin, sera gazı emisyonlarını Paris Anlaşması sıcaklık hedeflerine ulaşmak için gerekli seviyeye düşürmek bakımından yetersiz olduğunu iddia etmektedirler.

Kabul Edilebilirlik Yönünden Reddedilen Başvurular

Mahkeme, Sözleşme'nin veya ek protokollerinin ihlali bakımından yeterince etkilenmedikleri gerekçesiyle başvurucuların Sözleşme'nin 34. maddesinin (bireysel başvuru hakkı) anlamında mağdur olma hakları olmadığı gerekçesiyle aşağıdaki iki başvurunun kabul edilemez olduğuna karar vermiştir. Bu kararlar, sırasıyla, Tek Yargıç ve Komite tarafından kamuya açık olmayan yazılı bir usulle alınmıştır.

Humane Being ve Diğerleri / Birleşik Krallık (no. 36959/22)

1 Aralık 2022 (kabul edilemezlik kararı)

Bu başvuru, "Fabrika Çiftçiliğine⁵ Son Verin" adlı kampanyayı yürüten ve kâr amacı gütmeyen bir kuruluş tarafından açılmıştır. Başvurucular, Sözleşme'nin 2. (yaşam hakkı), 3. (insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele yasağı) ve 8. (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) maddelerine dayanarak, Birleşik Krallık'ın fabrika çiftçiliğinin risklerine karşı koruma sağlamak için gerekli düzenlemelerin yapılmadığını ve makul tüm önlemlerin alınmadığını iddia etmişlerdir.

Plan B. Earth ve Diğerleri / Birleşik Krallık (no. 35057/22)

1 Aralık 2022 (kabul edilemezlik kararı)

Başvurucular bir sivil toplum kuruluşu ve dört gerçek kişidir. Sözleşme'nin 2. (yaşam hakkı), 3. (insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele yasağı), 8. (özel ve aile hayatına saygı hakkı) ve 14.

⁴ Belçika, Kıbrıs, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, Lüksemburg, Hollanda, İsveç, İsviçre ve Birleşik Krallık.

⁵ Bu terim metnin orijinalinde "factory farming" olarak kullanılmış olup "endüstriyel tarım" veya "fabrika çiftçiliği" anlamına gelmektedir. Fabrika çiftçiliği; büyük ölçekte hayvan yetiştiriciliği ve tarımın endüstriyel yöntemlerle yapıldığı uygulamaları tanımlamaktadır. Bu uygulamalar, hayvanların yaşam alanlarının çok küçük olduğu, stresli koşullarda yaşamak zorunda bırakıldıkları ve tüm bunların sıklıkla çevresel ve etik sorunlara yol açması nedeniyle eleştirilmektedir.

(ayrımcılık yasağı) maddelerine dayanarak, Birleşik Krallık'ın insan kaynaklı iklim değişikliğinden meydana gelen aşırı tehditle mücadele etmek için pratik ve etkili önlemler almadığı iddia edilmiştir. Ayrıca, Sözleşme'nin 6. (adil yargılanma hakkı) ve 13. (etkili başvuru hakkı) maddelerine dayanarak, yerel mahkemelerde davalarının adil bir şekilde görülmediği iddia edilmiştir.

İleri Okuma Önerileri

Özellikle bakınız:

- AIHM "**Çevre**" Bilgi Notu
- **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihat Rehberi** – Çevre (Fransızca), Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2021
- **Avrupa Konseyi web sayfası** "İnsan Hakları Hukuku Kullanılarak Çevrenin Korunması"